

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Hej! Gerwazy! daj gwintówkę! / Niechaj strąć tę makówkę!

Author: Wioletta Hajduk-Gawron

Citation style: Hajduk-Gawron Wioletta. (2018). Hej! Gerwazy! daj gwintówkę! / Niechaj strąć tę makówkę!. W: R. Cudak, W. Hajduk-Gawron, A. Madeja (red.), "Na wrywki : 100 cytatów z polskiej poezji i dramatu, które powinien znać także cudzoziemiec" (S. 103-105). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Uznanie autorstwa - Na tych samych warunkach - Licencja ta pozwala na kopiowanie, zmienianie, rozprowadzanie, przedstawianie i wykonywanie utworu tak długo, jak tylko na utwory zależne będzie udzielana taka sama licencja.

Hej! Gerwazy! daj gwintówkę! / Niechaj strącę tę makówkę!

O cytacie

Fragment pochodzi ze sztuki Aleksandra Fredy *Zemsta* (akt I, scena 7), wystawionej w 1834 roku. Słowa te wypowiada Cześnik Raptusiewicz, człowiek o cholerycznym temperamencie, który widząc w oknie swojego sąsiada Rejenta Milczka (człowieka o flegmatycznym usposobieniu), chce do niego strzelić. Powodem sporu między bohaterami jest decyzja Rejenta o naprawieniu muru granicznego, na co Cześnik nie chce się zgodzić.

Fredro wykorzystuje tu autentyczną historię. Jego żona wniosła w posagu połowę starego zamku, a dokumenty wskazywały na to, że dawniej zamek zamieszkiwało dwóch właścicieli, którzy się nie nawidzili i byli w ciągłym konflikcie. Fabuła *Zemsty* opiera się też na popularnym motywie literackim o skłóconych rodzinach i miłości ich dzieci.

Głównymi bohaterami komedii są: Rejent, Cześnik (sąsiedzi mieszkający w dwóch częściach zamku podzielonego murem), Wacław, Klara, Papkin oraz Podstolina. Podstawą fabuły są konflikt wokół naprawy muru dzielącego zamek oraz intryga matrymonialna. Sąsiedzi chcieli sobie zrobić na złość, jednak nieprzewidziane okoliczności spowodowały, że pogodzili się, co było dla nich największym zaskoczeniem. Tytuł dramatu ma charakter komiczny, ponieważ plany zemsty, odwetu za wyrządzoną krzywdę, okazały się drogą do zaprzestania kłótni. *Zemsta*, podobnie jak *Pan Tadeusz* Adama Mickiewicza, jest pożegnaniem ze światem szlacheckim (akcja dramatu toczy się prawdopodobnie pod koniec XVIII i na początku XIX wieku).

Język sztuki jest zbliżony do potocznego i wyraża stany emocjonalne mówiących, dlatego wiele wypowiedzi bohaterów ma charakter przysłów, które na stałe weszły do języka codziennego. Przywołany cytat jest przykładem takiej emocjonalnej wypowiedzi. „Gwintówka” to ‘staropolska broń myśliwska, z lufą gwintowaną (wewnątrz ma ślimakowato biegnące nacięcie, które nadaje pociskowi ruch obrotowy)’. Z kolei przywołana w cytacie „makówka” (‘owoc maku, kwiatu w kolorze czerwonym, który pospolicie rośnie na łąkach w Polsce’) potocznie

oznacza głowę, choć współcześnie wyraz ten jest rzadko używany w tym znaczeniu. W cytacie fraza: „Niechaj strącę tę makówkę!”, oznacza ‘strzelić w głowę tak, aby spadała z karku, zabić’.

O autorze i jego twórczości

Aleksander Fredro (1793–1876) pochodził z bogatej rodziny, jego ojciec Jacek w 1822 roku otrzymał tytuł hrabiego. Fredro jako dziecko nie lubił się uczyć, nie chodził do szkół, ale miał prywatnych nauczycieli, którzy w domu zajmowali się jego wychowaniem i wykształceniem. W wieku 16 lat wstąpił do wojska, szybko awansował do rangi majora. Otrzymał ORDER VIRTUTI MILITARI i francuski Krzyż Legii Honorowej. Po wielu latach starań ożenił się w 1828 roku, miał syna, który wyemigrował do Paryża. Fredro często go tam odwiedzał i był gościem w wielu francuskich teatrach. Między innymi dlatego w swojej twórczości bazował na sztukach francuskich, np. Moliera. Podobno autor zabawnych komedii był człowiekiem dość ponurym, o charakterze samotnika.

Aleksander Fredro żył i tworzył w czasach polskiego ROMANTYZMU, był autorem komedii, np. *Śluby panieńskie*, *Pan Jowialski*, *Mąż i żona*, bajek, np. *Małpa w kąpieli*, *Paweł i Gawęł*, operetki *Nocleg w Apeninach* i pamiętników *Trzy po trzy*. Największą popularność zawdzięcza przede wszystkim swoim komediom. Wszystkie jego sztuki teatralne miały prapremiery w teatrze we Lwowie. Jego twórczość, w przeciwieństwie do innych autorów tego okresu, np. Adama Mickiewicza, daleka była od tematów narodowo-wyzwoleńczych. W swoich dziełach przedstawiał m.in. cechy polskiego społeczeństwa, ale też uniwersalne wartości i mechanizmy ludzkich zachowań, czasem w krzywym zwierciadle. Jego utwory miały na celu przede wszystkim rozbawienie czytelnika.

Nawiązania

Dowodem popularności *Zemsty* jest fakt, że została ona zekranizowana w 1955 roku i jako pierwsza teatralna komedia polska była emitowana w telewizji. *Zemsta* doczekała się wielu adaptacji, jedną z ostatnich jest wersja filmowa zrealizowana przez Andrzeja Wajdę w 2002 roku. Odtwórcami głównych ról byli znakomici polscy aktorzy: Janusz Gajos jako Cześnik, Andrzej Seweryn jako Rejent i Roman Polański jako Papkin.

Warto wiedzieć

- ORDER VIRTUTI MILITARI – najwyższe wojskowe odznaczenie w Polsce od 1792 roku do dziś, przyznawane za wybitne zasługi dla ojczyzny podczas wojny.
- ROMANTYZM – zob. **Bez serc, bez ducha, to szkieletów ludy*

Z opracowań

Humor Fredrowski jest przede wszystkim sytuacyjny i językowy. Komizm sytuacji osiąga pisarz środkami od stuleci znanymi w komedii, jak nieporozumienia, przebieranki, granie nie swoich ról, komedia w komedii itp. [...] Wszakże komedią prawdziwie rozrzućną stylizacyjnie okazuje się *Zemsta*, w której bohaterowie wykorzystują tradycje ozdobnej wypowiedzi barokowej, hojnie makaronizują (Cześnik), posługują się stylizacją uromantycznioną (Wacław i Klara), wreszcie w osobie Papkina prezentują niezmiernie bogaty rejestr możliwości imitacji stylów.

Witkowska, Przybylski 2002, 551-553

W naszej literaturze narodowej istnieje szereg przez nikogo niekwestionowanych arcydzieł. Sądzę, że pokoleń umieścił je w „narodowych pamiątek kościele”. [...] Są to dzieła artystycznie niepowtarzalne. W ich rzędzie należy bez wątpienia umieścić *Zemstę*.

Inglot 1986, 1

Bibliografia

- Inglot M., 1986: *Wstęp*. W: Fredro A.: *Zemsta*. Oprac. M. Inglot. Wrocław.
Witkowska A., Przybylski R., 2002: *Romantyzm*. Warszawa.

Wioletta Hajduk-Gawron